

Osmanlıdan Günümüze Asker ve Siyaset

Kemal H. Karpaz

İstanbul, Timaş Yayınları, 2015, 395 Sayfa, ISBN: 978-605-114-169-5

Zehra BULUT*

Geçmişten bugüne özellikle de 19.yy'dan sonra askerin siyasetin içine pek çok zaman dâhil olduğunu tarih sahneleri tanıklık etmiştir. Çoğu zaman yeniden düzenleme amacıyla yapılan girişimler bazen başarılı olmuş bazense umduğunu bulamamıştır. İşte 19.yy da da Osmanlıda Birinci Meşrutiyet Dönemiyle başlamış ve askerin hükümet üzerindeki etkisi ve siyasetteki yerini 13 Mart Olayı ile etkili bir şekilde görmüş ve bir başka versiyonu olan 1960 yılında

gerçekleşen 27 Mayıs darbesinde de yine tekerrürden ibaret tarihe Türk milleti tanıklık etmiştir.

Bu çalışmamda Birinci Meşrutiyet Dönemiyle birlikte Sultan II.Abdülhamid'in saltanatına akabinde gerçekleşen 31 Mart Vakası ve İttihat ve Terakki Cemiyetinin o zamandaki yeri ve durumuna ve de son olarak 1960 Darbesine ve tüm bu olayların içinde askerinin yeri, rolü ve önemine dair bulgular yer almaktadır. Bu bulgular ise Prof. Dr. Kemal KARPAT'ın "Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset" adlı kitabında yer alan yukarıda bahsi geçen konularla ilgili bölümlere ele alarak bir kısım sunacağım. Öncelikle yazardan biraz bahsetmek gerekirse, Prof. Dr. Kemal Karpat, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun, New York ve Washington üniversitelerinde siyasal ve sosyal bilimler üzerine eğitimine devam etmiş. Sonrasında Bilkent Üniversitesi, ODTÜ, Harvard Üniversitesi gibi daha pek çok hatırı sayılır miktarda yerli ve yabancı üniversitede görev yapmış, bilimsel çalışmalarıyla da ödül almış ve birçok önemli eser ve makaleye imzasını atmış saygıdeğer bir tarihidir.

"Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset" adlı eserinde askerlerin Türkiye tarihinde siyasal yaşamın başaktörleri olduğu kanısıyla söze başlar ve Osmanlı tarihinde askerlerin önemli kırılma noktalarında karar verici mekanizmanın bir tarafını oluşturduğunu söylemektedir. Modern Türkiye'de de bu durumun çok farklı olmadığını siyasal yapının oluşmasında askerinin bu noktada etkin rolü olduğunu savunan Karpat, modernleşme yolunda Türkiye Cumhuriyetinin yaklaşık 90 yıllık bir tarihinde askerinin pek çok kez müdahalede bulunduğu bahsetmektedir. Eser içerisinde yer alan konular içerisinde okura ilk sunulan konu olarak "Birinci Meşrutiyet Dönemi ve Abdülhamit'in Saltanatı(1876-1909)" olmasıyla giriş kısmı esas meselenin başlangıç yeriyle temel atmış. II.Abdülhamid'in 33 yıl süren saltanatı şanlı tarihin en olaylı dönemiydi. Sultan Abdülhamid'in tahta çıkışı en alışılmadık koşullar altında gerçekleşti. Anayasaya göre devletin resmi dili Türkçe olsa da, dini ve etnik kimliğine bakılmaksızın Osmanlılar, sadece liyakat temelinde değerlendirilerek kamu görevlerine kabul edilecekti. 1878 de Ali Suavi'nin darbesi başarısız oldu ve bu Osmanlı Tarihi'ndeki ilk sivil darbeydi ve bu sivil darbe Sultan'ın korkusunu pekiştirdi ve Abdülhamid'i cinnetin eşiğine getirdi. 1876 Anayasası, Sultan Abdülhamid'i ve devlet politikalarını derinden etkiledi. 1877-78 Savaşı (93 Harbi) Balkanlardaki Osmanlı varlığını sona erdirmekle kalmadı, zorla, teşvikle ve gönüllü olarak gerçekleşen göçler ve Müslüman Osmanlı maddi kültürünün yok edilmesi yoluyla yüzlerce yıllık eski İslam topluluklarının tasfiye olmasına sebep oldu. Birinci Meşrutiyet'in önemli sonuçlarından biri, daha önce din-i devlet öğretisi ile üstü örtülmüş olan devlet ve millet ikiliğini ortaya çıkarmak olmuştur.

Abdülhamid dönemi önemli gelişmelerinden birisi modern eğitim sistemine geçilmesidir. Sultan II. Abdülhamid'in saltanatı, gerek dünya çapında, gerekse Osmanlı Devleti içerisinde çok büyük değişimlerin gerçekleştiği bir dönemdi. I. Meşrutiyetle başlayan ve Jön Türk devrimi ve II. Meşrutiyet ile sona eren bu dönemde, Abdülhamid'in yönetimi altındaki Osmanlı Devleti 93 harbinde büyük topraklar kaybetti ve dört bir yanda komşularını ve Avrupa güçlerinin tehdidiyle karşı karşıya kalmış. Osmanlı'da toprak rejiminin değişmesiyle birlikte sosyal etkenler de değişmiştir. Bunlardan biri ise yeni bir sınıf olan orta sınıfın ortaya çıkmasıdır. Bu sınıfın Müslüman kesimi tarım alanında yoğunlaşırken gayrimüslimler ticaret ve modern mesleklerde yoğunlaşmıştır. 1908'de toplum, önü alnamayacak bir patlama derecesinde gerginleşmiş durumdaydı. Birçok meselenin 1908'de İTC'nin karşısına çıkması bu cemiyeti güç durumda bırakmıştır. Etnik milliyetçiliğin hem Müslümanlar hem de gayrimüslimler arasında yaygınlaşmasıdır. İttihattı da yani milli birliği ve toprak bütünlüğünü tehlikeye sokacak bir durumdu. İlk senelerde İTC, beklenmedik sorunlar ve çetin bir muhalefetle karşılaşmıştır. Yüksek vergilerle, aşiretlerle ilgili sorunlar, etnik gruplar arasındaki tedirginlikler, Ermeniler ile ilgili yaşanan sıkıntılar yaklaşık 40 yıllık birikmiş bir sorunlar yumağı haline gelmişti. İTC, Osmanlı Demokratik Fırkası, Ahrar ve Taşnak Partileri, Mülkiye, Rum, Çerkez, Kürt Cemiyetler gibi birçok cemiyet ve kulüp hâkimiyeti milliye'ye hürriyeti ve meclisin serbest çalışmasını öneren önemli bir bildiri yayınlamıştır. Birde Modern Türkiye üzerine örnek vermek gerekirse 1960 darbesi mükemmel bir örnek olur. Son bahsedeceğim konu ise "Türkiye'de Ordu ve Siyaset 1960-1964: Bir Darbenin Analizidir. Yazarın bahsettiği çalışmadaki amacı modernleşme ve kültürel değişim tarihi çerçevesinde 1960 darbesini ve ordunun toplumsal-siyasi yapı içindeki genel durumunu ortaya koymaktır. Namık Kemal (1840-88) gibi modernleşme taraftarı aydınlar yeni bir vatan kavramı, devlete sadakate ilişkin semboller ve imajlar geliştirmeye çabaladılar ve bunu Gazi geleneğinden gelen fikirlerle temellendirdiler. Ordu bir taraftan fiziksel olarak yeterlilik gösteriyordu, siyasi sistemi yeniden düzenleyebilmek için gereken teşkilat ve fikirle re sahipti; diğer taraftan da halkın anladığı şekliyle siyasi kültürü ve devletin güç sembollerini temsil ediyordu. 1945-60 arasındaki çok parti tecrübesi orduyu tabiatıyla etkiledi. Subaylar başta gelmekte olan parlamenter rejimin, ordunun uzun süredir var olan terfiler, düşük maaşlar ve uygunsuz kışlalar gibi iç sorunlarına bir çözüm sağlayacağını ummuşlardı. Subayların dine yönelik tutumu, tarih anlayışlarında da etkilenmişti. Birçoğu, Osmanlı İmparatorluğu'nda ordunun kazandığı zaferlerin İslam inancıyla yakından bağlantılı olduğunun ve inancın ışığında sekil bulmuş ordu ruhunun Cumhuriyet'e de intikal ettiğinin farkındaydı. Ordu, Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet tarihi boyunca iktidarın arkasında olmuştu; padişahlar ve

bakanları değiştirmiş; ama yönetici otoriteye resmi bağlılığını sürdürmüştü. Gerçek sebepleri içinde bulunulan fiili şartlardan kaynaklansa da geğmişteki askeri darbeler, İslam'ın ve İmparatorluğun iktidar ve otorite gelenekleriyle meşrulaştırılıyordu. Bugün tüm kurumların (ordu, üniversite, basın vs.) manevi gücü 27 Mayıs öncesine göre çok zayıflamıştır. İki yıl süren kısır darbeci eylemler halkın gözünde bu kurumların saygınlığını bitirdi. Saygınlığı azalan aydınlar kendilerini halktan ayrı bağımsız bir sınıf gördüler, milleti yönetme fırsatını kullandıkları için toplumsal ayrıcalıklar elde ettiler. Yukarıda bahsedildiği üzere II. Abdülhamit zamanında yaşanan 31 Mart Vakası da, 1960 Modern Türkiye'de yaşanan darbe de askerin günümüze kadar yazarında bahsettiği gibi önemli kırılma noktalarında her daim bir söz sahibi olmuş, masada sözü geçen ve yeri olan bir kavram haline gelmiştir. 21.yy a kadar süregelen bu süreç millet için atılan adımlar adı altında askerin siyasete katılması, yön vermesi veya değiştirmesi şeklinde karşımıza çıkmıştır.

Osmanlıdan Günümüze Asker ve Siyaset kitabını detaylara değinmeden dikkat çeken kısımları öne sundum. Genel manada zaten kitap tümüyle merak uyandıran bir vizyonla yazılmıştır. İlgi çekici temel unsurlarla akıcılık sağlanmıştır. Yazar kitabın ilk kısımlarında tarafsız bir şekilde sunmadığını düşünürken, sağ düşüncenin hâkimliği kitap sonlarına doğru yanlış algıya kapıldığımı fark edip tarafsız olduğu kanısına vardım. Yazar kitabı dar bir pencere ile almadan anlaşılır geniş çaplı cümlelerle ifadelerde bulunarak okuru refah seviyesine yükseltmiştir. Kitap içerik olarak önsözü ve kitap sonundaki röportaj ile okuru rahatlıkla kendine çeken potansiyele sahiptir. Altı çizilecek satırlarla dolu olan kitap, imla kuralları açısından kitabın şanını olumsuz etkiler bırakabileceğini düşünüyorum. Hatta yazar bir sonraki baskıda bu kurallara uyulmasına özen gösterirse olumsuzluğu barındırmayan kitaplıkların en önemli rafında yerini alır düşüncesindeyim. Okuyucuyu bu tip çalışmaların genel perspektif açısından seviyesini yükselten bir vizyona sahip olacaklarının inancındayım. Kitabı askeri alanda aydınlanmak için kesinlikle okumaları gerektiğini düşünüyorum.

